

ساحادم آجا (سازمان حفظ آثار دفاع مقدس ارتش جمهوری اسلامی ایران)، لیست اسامی فرماندهان لشکر، تیپ مستقل و گروه‌های توپخانه در زمان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، ۱۳۹۹ش؛

دویست و چهل و دو/۲۴۲، گردان تانک، یکی از گردان‌های زرهی لشکر ۲۱ حمزه سیدالشهدا (ع) آذربایجان در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران با عملکردی ویژه در عملیات بیت‌المقدس.

دو گردان ۲۴۲ و ۲۴۳ تانک در ابتدا در سال‌های ۱۳۳۱ و ۱۳۳۲ش با سازمان یک گردان اراکه جنگی در لشکر ۱ پیاده مرکز در باغشاه و یک گردان در لشکر ۲ مرکز عشرت‌آباد تشکیل گردید. تانک ام ۴۷ بنزینی از ۱۳۳۷ش به ارتش ایران تحویل گردید که بعدها موتور بنزینی آن‌ها تعویض و تانک ام ۴۷ نامیده شد. بنا بر طرح موسوم به ارتش نوین، سازمان یگان‌های ارتش از سبک روسی به سبک غربی سازمان‌دهی شدند و بر این اساس این تانک‌ها در سازمان یگان‌های زرهی لشکر ۱ و ۲ مرکز منظور شدند (رضایی، محمد: ۱۰، فصل ۲ و صفری کیا، بهروز: ۱۱). پس از مدتی لشکر ۱ به گارد جاویدان و لشکر ۲ مرکز به لشکر گارد شامل (سه تیپ پیاده و دو گردان تانک) تبدیل شدند و دو گردان تانک مستقل جزو عده‌های لشکر ۲ گارد منظور شدند. برابر روشی هماهنگ شده در نام‌گذاری یگان‌های نیروی زمینی ارتش، گردان‌های تابعه آن با یک شماره سه‌رقمی و گردان‌های تانک با شماره ۲۰۰ تعیین شدند و بر همین اساس یکی از دو گردان تانک لشکر گارد به شماره ۲۴۲ و دیگری ۲۴۳ تانک نامیده شدند (آیین‌نامه روشی، ص ۲).

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، لشکر گارد به لشکر ۲ مرکز تغییر نام داده شد و گردان ۲۴۲ تانک جزو سازمان این لشکر ابقاء گردید. برابر پیشنهاد نیروی زمینی ارتش مبنی بر ادغام لشکر ۱ و ۲ مرکز و تشکیل لشکر ۲۱ حمزه در ۲۲ دی ۱۳۵۸ که مورد تصویب ریاست ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت، گردان ۲۴۲ تانک جزو عده‌های لشکر ۲۱ حمزه سازمان‌دهی شد (سالار کیا، علی‌محمد، ۱۳۸۰: ۸۵). با تشکیل گروه رزمی افشین در منطقه غرب رودخانه کرخه در ماه‌های اول حضور لشکر ۲۱ حمزه پس از جنگ، گردان ۲۴۲ تانک در سازمان رزم گروه فوق قرار گرفت (همان: ۹۸). گروه رزمی افشین در سال ۱۳۶۰ منحل و تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه از یگان‌های گروه رزمی افشین ازجمله گردان ۲۴۲ تانک تشکیل و در ترکیب لشکر ۲۱ حمزه سازمان یافت و از ۱۰ مهر ۱۳۶۰ عملاً فعالیت خود را آغاز کرد (کارنامه عملیاتی تیپ ۳۶ پیاده مکانیزه، ص ۱).

ساختار و سازمان گردان ۲۴۲ تانک در زمان جنگ تحمیلی متشکل از ارکان و گروهان ارکان، سه گروهان تانک و یک گروهان پشتیبانی رزمی بود. فرمانده، جانشین و ستاد گردان در ارکان گردان سازمان داشتند. گروهان ارکان به‌منظور پشتیبانی

خدمات رزمی از گردان شامل قسمت‌های ارکان گروهان، رسد ارکان گردان، دسته مخابرات، دسته پشتیبانی، دسته بهداری، دسته تعمیر و نگهداری، رسد تانک بود. همچنین گروهان پشتیبانی رزمی گردان تانک از ارکان گروهان، رسد تعمیر و نگهداری، دسته دیده‌ور، دسته خمپاره‌انداز ۱۲۰ میلی‌متری، دسته پدافند هوایی، رسد مین کوب، گروه ش، م، ه است. گروهان تانک گردان از ارکان گروهان که شامل رسد ارکان، رسد تعمیر و نگهداری و سه دسته تانک بود. هر دسته تانک دارای ۴ دستگاه تانک است که با احتساب تانک فرماندهی گروهان هر گروهان تانک دارای ۱۳ دستگاه تانک است (اسکندرزاده، صفر علی، ۱۳۸۸: ۶ و ۷ و ۸). گردان ۲۴۲ تانک به تانک ام ۴۷ مجهز بود که خودرویی تمام شنی دارای زره ضخیم و دارای ۴ خدمه شامل؛ فرمانده، توپچی، راننده و فشنگ‌گذار بود. این تانک دارای وزن حاضر به جنگ ۴۷ تن، حداکثر سرعت ۵۶ کیلومتر در ساعت، نوع سوخت و گنجایش، گازوئیل-۱۵۱۲ لیتر، شعاع عمل ۶۰۰ کیلومتر همچنین دارای یک قبضه توپ ۹۰ میلی‌متری با حداکثر برد ۱۹۵۰۰ متر، یک قبضه تیربار ۱۲/۷ میلی‌متری هم‌محور و یک قبضه تیربار ۷/۶۲ بود (همان، ص ۲۸). مأموریت اصلی یگان‌های تانک نزدیک شدن به دشمن و انهدام نیروهای او با استفاده از قدرت آتش، مانور و ضربت با هماهنگی با سایر جنگ‌افزارها است (شکوهی، حسین، ۱۳۹۰: ۳ و ۴).

فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در طول جنگ تحمیلی عراق علیه ایران را به ترتیب سرگرد زرهی علی بیگدلی (۱ فروردین ۱۳۵۹ - ۱ اسفند ۱۳۵۹)، سرگرد زرهی حشمت‌الله عراقی (۱ اسفند ۱۳۵۹ - ۳ شهریور ۱۳۶۰)، سرهنگ ۲ زرهی علیرضا نایبی (۳ شهریور ۱۳۶۰ - ۱ اسفند ۱۳۶۲)، سرهنگ ۲ زرهی سید محمود هاشمی (۱ اسفند ۱۳۶۲ - ۲۸ آبان ۱۳۶۵) و سرهنگ ۲ زرهی جعفر عباس زاده (۲۸ آبان ۱۳۶۵ تا پایان جنگ) به عهده داشتند (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه و تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس: ۷۳).

گردان ۲۴۲ تانک در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران: ارتش عراق از ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ با تجاوز به مرزهای جمهوری اسلامی ایران در محور غرب دزفول با دو لشکر، لشکر ۱۰ زرهی در محور ارتفاعات حمزین، عین خوش، پای پل رودخانه کرخه و لشکر ۱ مکانیزه در محور فکه، چنانه، دوسلک، ابو صلیبی خات و شوش وارد عمل شد (پور داراب، سعید، ۱۳۸۴: ۲۰). پس از پیشروی دشمن در منطقه غرب رودخانه کرخه علیرغم مقاومت تیپ ۲ لشکر ۹۲ زرهی خوزستان در محور شمالی و گروه رزمی ۳۷ زرهی تقویت شده شیراز و گروه رزمی ۱۳۸ پیاده لشکر ۲۱ حمزه در محور جنوبی، برای مقابله با دشمن، نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران در اولین اقدام خود به لشکر ۲۱ پیاده حمزه ابلاغ کرد که به منطقه عمومی دزفول عزیمت و آماده اجرای عملیات در غرب رودخانه کرخه برای مقابله با ارتش عراق باشد. این مأموریت واگذاری، در حالی بود که لشکر ۲۱ حمزه در کمتر از یک ماه که از امریه نزاجا مبنی بر ادغام دو لشکر ۲۱ مرکز نمی‌گذشت، درگیر سازمان‌دهی ادغام دو لشکر ۱ و ۲ مرکز و تشکیل ساختار جدید خود یعنی لشکر ۲۱ حمزه بود (همان: ۱۸۱). گردان ۲۴۲ تانک از عده‌های لشکر ۲۱ حمزه در اجرای دستور نزاجا از ۱۱ مهر ۱۳۵۹، برابر طرح راهپیمایی لشکر با قطار و همچنین به‌صورت زمینی با خودروهای سازمانی خود در چند سریال به سمت جنوب اعزام و تا ۱۵ مهر ۱۳۵۹ وارد شهر اندیمشک در شمال استان خوزستان گردید (سلیمان‌جاء، بهروز، ص ۱۷۴). یگان‌های اعزامی از لشکر ۲۱ حمزه برابر ابلاغ قرارگاه مقدم نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران (نزاجا)، مأموریت داشتند که کرانه غربی رودخانه کرخه را کاملاً پوشش

داده و به نحوی در طرفین جاده اصلی استقرار یابند تا هم از پل‌های موجود حفاظت نموده و هم از عبور احتمالی خودروهای شناور دشمن از رودخانه کرخه جلوگیری به عمل آورد (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۰: ۱۱۷). گردان ۲۴۲ تانک لشکر ۲۱ حمزه پس از حضور در منطقه عملیاتی شمال خوزستان در دزفول، منطقه تجمعی در سبزآب تشکیل داده و مواضع پدافندی را در امتداد رودخانه کرخه از پل کرخه تا پل شاوریه اشغال کرد که منطقه تحت مسئولیت گردان از منتهی‌الیه سمت راست پاسگاه ژاندارمری پل کرخه تا سمت چپ روستای سرخه بود (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۱۱).

فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در این عملیات به عهده سرگرد زرهی علی بیگدلی بوده است (لیست فرماندهان لشکر تاگروهان لشکر ۲۱ حمزه و تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۳).

لشکر بر مبنای دستور قرارگاه مقدم نزاجا برای اجرای این عملیات، اولین دستور عملیاتی خود را در ساعت ۰۸۰۰ روز ۲۱ مهر سال ۱۳۵۹ با شماره یک اعلام وصول (دز ۵۱) صادر و به یگان‌ها ابلاغ کرد (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۰: ۱۲۴). بر اساس این طرح عملیاتی لشکر ۲۱ حمزه مأموریت داشت در ۲۳ مهر ۱۳۵۹، تک (حمله) کرده، ارتفاعات علی گره زد واقع در مرکز منطقه و ایستگاه رادار در غرب رودخانه کرخه را تصرف و تأمین کرده و بنا به دستور، تک را به منظور تصرف و تأمین ارتفاعات عین خوش و تپه دوسلک ادامه دهد. به همین منظور در منطقه با تیپ ۳ در شمال (راست) و تیپ ۱ در مرکز، تلاش اصلی و گروه رزمی ۲۹۱ تانک لشکر ۷۷ خراسان در جنوب منطقه حمله کرده، به ترتیب هدف‌های اشغالی را تصرف و تأمین کند (نجفی راشد محمد و همکاران: ۱۴۱۴). در این عملیات گردان ۲۴۲ تانک در سازمان رزمی تیپ ۱ لشکر ۲۱ حمزه قرار گرفت (همان، ص ۴۱۳) و برابر طرح عملیاتی می‌بایستی در محور اندیمشک-دهلران پیشروی کرده و تپه علی گره زد را از سمت شرق مورد تهدید قرار دهد. به علت تعجیل در طرح‌ریزی عملیات، اطلاعات صحیحی از وضعیت زمین و دشمن در اختیار تیپ و همچنین گردان نبود و با توجه به اینکه زمین عملیاتی، منطقه‌ای باز و مسطح بود که شیب آن از طرف نیروهای خودی به سمت نیروهای عراقی بوده و هرگونه حرکتی از دید آن‌ها مخفی نمی‌ماند، به‌ویژه آن‌که تانک‌های گردان ۲۴۲ که بایستی به سمت تپه علی گره زد حرکت می‌کردند، پس از عبور از خط سرپل در غرب رودخانه کرخه، به سمت هدف واگذاری، مسیر حرکتشان تقریباً موازی جاده آسفالت‌اندیمشک-دهلران در حدفاصل سه‌راه قهوه‌خانه تا تپه علی گره زد قرار داشت (پورداراب، سعید، ۱۳۸۴: ۴۶۲-۴۶۶). ارتش عراق روز قبل از آغاز عملیات در بعد از ظهر ۲۲ مهر ۱۳۵۹ به‌منظور برهم زدن طرح حمله نیروهای خودی به سرپل منطقه حضور نیروهای ایران در غرب رودخانه کرخه حمله کرد که این حمله ارتش عراق با اجرای آتش یگان‌های خودی متوقف و خنثی گردید (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۰: ۱۲۴). در اولین مرحله شروع عملیات، با عبور از رودخانه کرخه می‌بایستی، کلیه خودروهای چرخ‌دار و شنی‌دار و تانک از دو پل موجود، خود را به غرب رودخانه کرخه رسانیده و آماده اجرای مأموریت باشند. برای عبور تانک‌های سازمانی و زیر امر لشکر، جمعاً ۸ ساعت زمان در نظر گرفته شده بود. عبور عناصر لشکر ۲۱ از خط سرپل با کمی تأخیر انجام شد و عناصر لشکر به‌جای ساعت ۰۶۰۰ در ساعت ۰۷۰۰ از خط سرپل گذشته و پیشروی آغاز شد. یگان‌ها غافل از اینکه عناصر ضدتانک دشمن در کانال‌های جنوبی سرپل مستقر شده بودند و به‌وسیله عناصر پیاده منهدم نشده

تهدیدی جدی برای تانک‌های خودی بودند، پیشروی کردند. لذا در همان مراحل اولیه پیشروی تعدادی از تانک‌های گردان مورد اصابت موشک‌های ضدتانک دشمن قرار گرفتند و پیشروی گردان ۲۴۲ تانک و سایر عناصر پیاده تیپ در ساعت ۰۷۵۰ کُند شد. لشکر به تیپ ۱ دستور داد بدون توجه به مقاومت دشمن در کانال هندلی، پیشروی به سمت غرب را ادامه دهد. دشمن که از قبل، مواضع مناسبی را انتخاب کرده بود تا ۴ کیلومتری که یگان‌ها از سرپل گذشتند، عکس‌العملی نشان نداد و به محض قرار گرفتن تانک‌ها در برد موشک از همان ساعات اولیه، تانک‌های ام ۴۷ از گردان ۲۹۱ تانک مأمور به لشکر را زیر آتش قرار داده و تعدادی از تانک‌ها را از کار انداختند. این وضعیت در حالی بود که یگان‌هایی که از پهلوی ضربه می‌خوردند تصور کردند که در محاصره افتادند. از گزارش‌ها چنین استنباط می‌شد که هم تیپ ۱ و هم گروه رزمی ۲۹۱ تانک و گردان سوار زرهی لشکر ۲۱ به محاصره دشمن افتادند. در چنین وضعیتی به تیپ ۱ دستور داده شد خود را به تپه‌های شمالی بکشانند که این عمل با توجه به شرایط زمین و دشمن مقدور نبود و به ناچار بایستی تیپ به سمت پای پل کرخه عقب‌نشینی می‌کرد. حدود ساعت ۱۱۰۰ لشکر آخرین وضعیت را چنین گزارش کرد، (تیپ ۱ در شمال جاده علی‌گره زد در ۳ کیلومتری غرب سهراهی رادار متوقف شده و تعدادی کارکنان و وسایل خود را ازدست‌داده). فرمانده لشکر ۲۱ مجدداً گزارش داد که عناصر تیپ ۱ که در محور علی‌گره زد پیشروی می‌کردند اکثراً از بین رفته‌اند ولی دستور دادم تا آخرین نفر مقاومت کنند و شهید شوند و خود نیز در خط مقدم تا آخرین نفس باقی خواهم ماند. از بعدازظهر روز عملیات به بعد صحنه نبرد به‌خصوص در قسمت سرپل بسیار وخیم شد. سرانجام برابر دستور قرارگاه مقدم نزاجا، تصمیم گرفته شد که لشکر ۲۱ پیاده تلاش نماید یگان‌های خود را از محاصره خارج کند و در ارتفاعات شمالی منطقه (ارتفاعات خرولی) و در حاشیه غربی رودخانه کرخه، پدافند نماید. به علت مشکلات پیش‌آمده، در نهایت توسط قرارگاه مقدم نزاجا به لشکر ابلاغ گردید که به‌غیر از عناصر زرهی، بقیه یگان‌ها را در شرق رودخانه جمع‌آوری و مجدداً شروع به سازمان‌دهی نمایند (پورداراب، سعید، ۱۳۸۴: ۴۶۲-۴۶۶)، این در حالی بود که سرپل در غرب رودخانه کرخه، همچنان توسط عناصر تیپ ۲ زرهی دزفول حفظ شد و نیروهای دشمن نتوانستند عملیات استفاده از موفقیت را برای اشغال سرپل اجرا کنند. در این عملیات با وجود اینکه گردان ۲۴۲ تانک و تیپ ۱، در معرض محاصره و انهدام قرار گرفته بودند اما موفق شدند تحت آتش پشتیبانی سنگین توپخانه خودی، خود را از دام دشمن رها کنند و ضایعات کمتری متحمل شوند (نجفی‌راشد محمد و همکاران: ۴۱۹-۴۲۰).

[illegible]

پس از عملیات ۲۳ مهر ۱۳۵۹، دستور عملیاتی شماره ۲ لشکر ۲۱ پیاده در ۲۷ مهر ۱۳۵۹ با اعلام وصول ح ز ۱۸ صادر شد و یگان‌های لشکر مأموریت یافتند در ساحل شرقی رودخانه کرخه به منظور متوقف کردن - پیشروی دشمن تا شروع عملیات بعدی پدافند نمایند (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۰: ۱۳۸). پس از این عملیات تانک‌های لشکر ۲۱ پیاده حمزه شامل گردان ۲۴۲ تانک برابر دستور فرمانده نزاچا و یادداشت اداری فرمانده لشکر (به سرپرستی سرگرد زرهی محمد جابری پور) زیر امر تیپ ۲ زرهی لشکر ۹۲ زرهی مستقر در سرپل غرب رودخانه کرخه قرار گرفتند (همان: ۱۳۷).

عملیات پدافندی پای پل کرخه در ۹ آبان ۱۳۵۹: لشکر ۲۱ پیاده با تعویض یگان‌های تیپ ۲ لشکر ۹۲ زرهی در غرب پل نادری بر مبنای دستور جزء به جزء شماره ۶ قرارگاه مقدم نذاجا در جنوب در ۳ آبان ۱۳۵۹، با شماره اعلام وصول ق الف ۱۴ آغاز کرد و پدافند از منطقه سرپل غرب رودخانه کرخه را از ساعت ۲۱۰۰ روز ۵ آبان ۱۳۵۹ به عهده گرفت (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۰: ۱۴۲). گردان ۲۴۲ تانک بر اساس دستور عملیاتی شماره ۳ لشکر ۲۱ حمزه، در ۴ آبان ۱۳۵۹ با زیر امر گرفتن گروهان سوم گردان ۱۳۱ پیاده مکانیزه، گروه رزمی افشین را تشکیل داده و در این عملیات پدافندی با مأموریت احتیاط لشکر در منطقه تجمعی حوالی میان چغان مستقر گردید. بنا به دستور لشکر تقدم به کار رفتن آن در منطقه تیپ ۱ لشکر در صورت حمله دشمن بود (همان: ۲۵۲-۲۵۴). فرماندهان عراقی به تصور اینکه صدمات وارده به تیپ ۱ لشکر ۲۱ حمزه در عملیات ۲۳ مهر ۱۳۵۹، توانایی مقاومت تیپ را که ۴۸ ساعت قبل در سرپل واقع در غرب رودخانه کرخه مستقر شده بودند به حدی کاهش داده که با یک حمله می‌توانند سرپل را تصرف کرده و زمینه را برای عبور از پل رودخانه کرخه فراهم آورند، در ۹ آبان ۱۳۵۹ حدود نیمه شب تهاجم سنگین خود به سرپل لشکر واقع در غرب رودخانه کرخه را آغاز کرد و با پشتیبانی متمرکز آتش توپخانه با اجرای انبوه آتش به مدت ۱۱ ساعت روی منطقه سرپل کرد که اندازه آن ۳ کیلومتر در عرض و سه کیلومتر در عمق و پشت سر آن رودخانه کرخه با پل فلزی بود و در حالی که یگان‌های پیاده دشمن در جلو در حال حرکت و در عقب آن یگان‌های تانک دشمن از دو طرف یگان‌های پیاده دشمن را حمایت می‌کردند به نیروهای تیپ ۱ لشکر ۲۱ حمزه مستقر در سرپل حمله کردند (جعفری، مجتبی: ۲۹ و سلیمان‌جاء، بهروز: ۲۰۵-۲۰۶). تیپ ۱ لشکر در ساعت ۰۵۵۵ روز ۹ آبان ۱۳۵۹ گزارش داد نفرات دشمن به یک کیلومتری یگان‌های تیپ رسیده و تقاضای وارد عمل شدن گردان ۲۴۲ تانک به منظور کمک به آن‌ها کرد. پس از درخواست تیپ ۱ بلافاصله لشکر ۲۱ حمزه به گردان ۲۴۲ تانک دستور داد تا برای تقویت خطوط پدافندی تیپ ۱ حرکت کرده و با آتش شدید خود پیشروی دشمن را متوقف کند. همچنین لشکر ۲۱ به تیپ ۲ اعلام کرد آمادگی لازم جهت واگذاری تانک‌های زیر امر آن تیپ به گردان ۲۴۲ تانک را داشته باشد (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۰، ص ۲۶۰-۲۶۱). گردان ۲۴۲ تانک ساعت ۰۶۲۰ با تانک‌های خود و با زیر امر گرفتن تانک‌های مامور به تیپ ۲ لشکر ۲۱ به طرف مواضع پشت باند فرودگاه اضطراری حرکت کرد (همان: ۲۶۱) سپس به منظور استقرار در ارتفاعات راست و چپ رودخانه کرخه به طرف پل نادری حرکت کرد و در پای پل کرخه مستقر شد (همان: ۲۶۳) و مواضع دشمن در سمت چپ تیپ ۱ لشکر ۲۱ حمزه پیاده را زیر آتش خود گرفت (همان: ۲۶۴). پس از برقراری تماس بین فرمانده گردان ۲۴۲ تانک و تیپ ۱ لشکر و بنا به دستور فرمانده تیپ ۱، گردان تانک از روی پل به غرب رودخانه کرخه به حرکت درآمد و با استقرار در طرفین پل نادری پوشش و حفاظت پل و مقابله با دشمن را به عهده گرفت (همان: ۲۶۶). تیراندازی‌های گردان برای مقابله با دشمن باعث اتمام مهمات تانک‌هایش شده و درخواست ارسال مهمات از لشکر ۲۱ حمزه س کرد که لشکر بلافاصله با وسایل ترابری مهمات لازم را ارسال کرد (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۰: ۲۶۸). در ساعت ۰۹۰۹ به گردان ۲۴۲ دستور داده شد برای مقابله با نیروهای دشمن در سمت راست تیپ ۱ با تیربارهای سنگین تانک ام ۴۷ اقدام کند (همان: ۲۶۹). با ادامه فشار دشمن به جناح بین تیپ ۱ و تیپ ۳ برای نفوذ، گردان ۲۴۲ تانک با اعزام سه تانک از ساعت ۱۱۵۲ به منطقه تیپ ۳ با آتش خود به تیپ ۳ لشکر ۲۱

حمزه کمک کردند (همان، ص ۲۷۴). گردان مجدداً با اتمام مهمات تانک‌های خود در ساعت ۱۲۱۵، درخواست مهمات تانک ام ۴۷ را کرد که لشکر با وسایل ترابری مهمات برای گردان ارسال کرد (همان: ۲۷۵). در ادامه پشتیبانی آتش تانک گردان ۲۴۲ از تیپ ۱ و تیپ ۳ برای مقابله با حملات پی‌درپی دشمن، نهایتاً گردان در ساعت ۱۶۰۳ به تیپ و لشکر گزارش مبنی بر فرار دشمن و اقدام برای انهدام آنان را داد. گردان برای مقابله با حملات جدید دشمن مجدداً در ساعت ۱۶۳۵ تقاضای ارسال مهمات کرد (همان: ۲۸۲-۲۸۳). ارتش عراق تا ساعت ۲۲۰۰ روز ۹ آبان ۱۳۵۹ چند بار دیگر اقدام به حمله کرد که با آتش گردان ۲۴۲ تانک و همچنین آتش توپخانه و مقاومت عناصر پیاده‌نظام تیپ، با دادن تلفات مجبور به عقب‌نشینی شده و صحنه عملیات از ساعت ۲۲۰۰ آرام شد. فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در این عملیات به عهده سرگردزهری علی بیگدلی بوده است (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه (سلیمان‌جاده، بهروز: ۲۰۹). ببه منظور بیرون راندن نیروهای عراقی از مناطق اشغالی، از اواسط فروردین ۱۳۶۰ تا اواخر شهریور ۱۳۶۰، چندین عملیات آفندی به‌صورت انجام شناسایی بارزم صورت پذیرفت که گردان ۲۴۲ تانک در این عملیات‌ها مشارکت فعالانه‌ای داشت (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زهری میانه مقدس، ص ۷۳) که تعدادی از آنها عبارتند از:

عملیات آفندی کانال هندلی: عملیات کانال هندلی در ۱۵ فروردین ۱۳۶۰ در منطقه جنوب غربی پل کرخه آغاز شد، کانال هندلی یک خاک‌ریز به شکل هندل بود که قبل از انقلاب توسط روستاییان سرخه فیله، سرخه صالح و سرخه از کنار رودخانه کرخه در حدود هفت کیلومتر تهیه‌شده بود تا مقداری از آب رودخانه کرخه به‌وسیله پمپاژ به داخل این کانال ریخته شود و به مصرف زمین‌های کشاورزی اطراف برسد (جعفری، مجتبی: ۴۴). این کانال از ۵ کیلومتری جنوب پای پل نادری از کرانه غربی رودخانه کرخه شروع‌شده و تا سه‌راه قهوه‌خانه ادامه داشت. دشمن خط مقدم خود را در کرانه رودخانه در مقابل خط سرپل دقیقاً روی این کانال قرار داده و با استقرار ادوات زهری در پشت ارتفاع ۲ متری دیوارهای این کانال، خط پدافندی مستحکمی به وجود آورده بود و کلیه عبور و مرور از جاده منتهی به سرپل غرب رودخانه کرخه را زیر دید و تیر داشت، تانک‌های دشمن از این محل، پل فلزی روی رودخانه کرخه هدف قرار می‌دادند (سالار کیا، علی‌محمد، ۱۳۸۰: ۱۶۶-۱۶۷). برابر گزارش لشکر ۲۱ حمزه، گردان ۱۳۱ و تیم الف گروه رزمی افشین که از تانک‌های گردان ۲۴۲ تانک بهره می‌برد در ساعت ۰۳۰۰ روز ۱۵ فروردین ۱۳۶۰ برابر دستورات ابلاغی تک کرد که در نتیجه نیروهای خودی ضمن تصرف کانال (هندلی شکل) و قسمتی از تپه موشکی تلفات و ضایعاتی به دشمن وارد آورد و تعداد ۶۴ تن از متجاوزین اسیر و نیز تعدادی وسایل و تجهیزات به غنیمت گرفته شد (همان: ۳۲۰-۳۲۱). به دنبال پاتک‌های سنگین ارتش عراق که با پشتیبانی انبوه آتش توپخانه همراه بود به سمت نیروهای خودی پیشروی کردند و با احتمال به محاصره درآمدن و اسیرشدن نیروهای تک‌ور تیپ ۱، بنا به دستور، این نیروها به مواضع اولیه خود مراجعت کردند (همان: ۱۷۲-۱۷۱). گردان ۲۴۲ تانک برابر گزارش لشکر ۲۱ حمزه از وضعیت یگان‌های مستقر در منطقه عملیاتی خود در ۲۵ اردیبهشت ۱۳۶۰، دارای یک گروهان تانک در سرپل نادری و سبزاب به فرماندهی سرگرد حشمت اله عراقی و یک دسته تانک زیر امر یکی از گردان‌های پیاده تیپ ۳ لشکر ۲۱ حمزه قرار داشت (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زهری میانه در دفاع مقدس، ص ۱۵). گردان، گروهان‌های تابعه خود را در طول سال ۱۳۶۰ بنا به دستور تحت کنترل عملیات گردان‌های پیاده

تیپ ۳ لشکر ۲۱ حمزه قرار می‌داد تا در عملیات‌های پدافندی تیپ ۳ لشکر ۲۱ حمزه، ضمن پشتیبانی از گردان‌های پیاده در مأموریت‌های مختلف گشتی شناسایی و رزمی علیه نیروهای دشمن، شرکت نمایند. گردان مهندسی لشکر ۲۱ حمزه از فروردین سال ۱۳۶۰ به‌منظور عبور یگان‌های تیپ ۳ از رودخانه کرخه و حضور در غرب آن، یک دستگاه پل پی‌ام پی در منطقه تیپ ۳ بر روی رودخانه کرخه روانه کرد و ۸۰ درصد یگان‌های گردان ۱۷۱ پیاده تیپ ۳ لشکر ۲۱ حمزه که با تانک‌های گردان ۲۴۲ پشتیبانی می‌شدند، به‌تدریج تا نیمه اول ۱۳۶۰ در غرب کرخه در منطقه شوش مستقر گردیدند و به‌منظور نزدیک‌تر شدن به دشمن برای اجرای عملیات‌های آتی، فعالیت‌های تیپ ۳ افزایش یافت و گردان ۱۷۱ پیاده با انجام عملیاتی که از پشتیبانی گردان ۲۴۲ تانک برخوردار بود، پل چهار دهنه و تپه سبز را اشغال و تأمین کرد و با زدن خاک‌ریز، یگان‌های گردان حداکثر در فاصله ۱۵۰ متری دشمن مستقر گردیدند (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۰: ۱۰۲). گردان ۲۴۲ از ۱۸ آذر ۱۳۶۰ برابر طرحی از لشکر ۲۱ حمزه که هدف آن تصرف سایت‌های ۴ و ۵ بود، با اعزام گشتی شناسایی، اطلاعات جدیدی از نحوه گسترش، استقرار نیروها و نقاط ضعف خط پدافندی دشمن به دست آورد که در طرح‌ریزی عملیات فتح المبین مورد استفاده قرار گرفت (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۴) همچنین گردان ۲۴۲ تانک به‌منظور پشتیبانی از تیپ ۲ لشکر ۲۱ حمزه در منطقه عملیاتی حاشیه رودخانه کرخه برابر دستور پدافندی شماره ۴ لشکر از آذر ۱۳۶۰ یک گروهان تانک زیر امر تیپ ۲ لشکر قرار داد (مستخرجه از اسناد و مدارک پژوهشکده دفاع مقدس نازجا).

عملیات فتح المبین: این عملیات در محورهای غرب و جنوب غربی شوش و دزفول از ۲ فروردین تا ۸ فروردین ۱۳۶۱ به مدت ۷ روز با رمز «یا زهرا (س)» با هدف آزادسازی غرب رودخانه کرخه شامل منطقه شاوریه، دشت عباس، عین خوش، ابوصلیبی خات، سایت ۴ و ۵، رادار، دهلران و همچنین دور کردن آتش توپخانه دشمن از شهرهای شوش و اندیمشک و جاده مواصلاتی اندیمشک به اهواز، به‌طور مشترک توسط ارتش جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران به اجرا گذاشته شد (جعفری، مجتبی: ۷۴). در این عملیات قرارگاه نصر تحت فرماندهی مشترک ارتش و سپاه قرارگاه کربلا، شامل لشکر ۲۱ حمزه و تیپ ۵۸ ذوالفقار از نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران و سه تیپ از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، با هدایت ۵ قرارگاه فرعی نصر ۱ تا ۵ مشارکت داشت (موسوی قویدل، علی اکبر: ۹۷). گردان ۲۴۲ تانک پس از انحلال گردان ۲۵۰ تانک چیفتن و دریافت کارکنان و تجهیزات آن گردان از آذر ۱۳۶۰ در ترکیب نیروی تیپ تازه تأسیس ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه سازمان‌دهی گردید (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۴: ۴۲-۴۳). گردان در این عملیات با احتساب یک گروهان در غرب با استعداد ۶۰ درصد سازمانی مشارکت داشت (همان: ۹۷). گردان ۲۴۲ تانک در قرارگاه نصر ۲ شامل تیپ ۲ لشکر ۲۱ حمزه و تیپ ۲۷ محمد رسول‌الله (ص) سازمان‌دهی شد و در محور علی گره زد وارد عمل شد (همان: ۱۲۳). همچنین برابر طرح عملیاتی نصر با وارد عمل شدن نصر ۴ (تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه)، گردان ۲۴۲ تانک بایستی با قرار گرفتن در زیر امر تیپ، در تصرف و تأمین منطقه واوی به قرارگاه فجر کمک نماید (همان: ۱۶۴). با شروع عملیات و در مرحله اول، عناصر گردان از ساعت ۰۹۳۰ روز ۲ فروردین ۱۳۶۱ پس از گذشتن از جاده آسفالت اندیمشک- دهلران در ارتفاعات روبه‌رو (ارتفاعات علی گره‌زد) مشرف به جاده آسفالت مستقر گردید. در این ساعت گروهان دوم گردان ۲۴۲

تانک به کمک یک گردان پیاده از نیروهای سپاه پاسداران به مقابله با یک گردان پیاده مکانیزه دشمن که در جلوی ارتفاعات علی‌گه‌زده مقاومت می‌کرد، پرداخت، گردان پیاده مکانیزه دشمن پس از گذشت دقایق اولیه نبرد با به‌جا گذاشتن بیش از ۱۰۰ اسیر و تعدادی کشته و مجروح با بی‌نظمی اقدام به عقب‌نشینی و فرار کرد. گروهان دوم گردان با تانک‌های خود به تعقیب نفربرها و تانک‌های دشمن پرداخته و پس از ۵ کیلومتر حرکت به سمت دشمن در جهت جلو ارتفاعات علی‌گه‌زد تعداد ۵ دستگاه تانک تی ۶۲ دشمن را به غنیمت خود درآوردند. اکثر خدمه تانک‌های به غنیمت گرفته‌شده، اسیر شدند. گردان ۲۴۲ تانک پس از یک‌شب توقف در ارتفاعات علی‌گه‌زده در ساعت ۰۷۰۰ روز ۳ فروردین ۱۳۶۱، با هدف انهدام نیروهای دشمن مستقر در ارتفاعات مشرف به سایت ۵ همپای گردان ۱۶۹ پیاده، عملیات آفندی انجام داد در این مرحله ضمن وارد آوردن تلفات و خسارات به متجاوزین عراقی تعداد ۱۴ نفر از آنان را به اسارت درآوردند. یکی از اسرا، افسر دیده‌بان توپخانه دشمن بود. او در اظهارات خود اذعان کرد که نیروهای عراقی به‌هیچ‌وجه توانایی مقابله و پایداری در مقابل رزمندگان ایران را ندارند و سازمان رزمی اکثر گردان‌هایی که او می‌شناخت تا آن زمان به‌هم‌خورده است. گروهان یکم تانک گردان ۲۴۲ تانک در مسیر پیشروی خود در ارتفاعات شمالی سایت ۵ با یک اسلحه‌خانه دشمن روبه‌رو شد که بیشتر کارکنان گردان از این اسلحه‌خانه جنگ‌افزارهای مختلفی را به غنیمت گرفته و در مقابله با دشمن به کار گرفتند (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۱۶-۱۷). گردان در مرحله دوم و سوم عملیات در احتیاط قرار گرفت (سالار کیا، علی‌محمد، ۱۳۸۴ : ۱۲۹) از ۴ فروردین ۱۳۶۱، گردان ۲۴۲ تانک در ارتفاعات واقع در جنوب غربی روستای واوی مستقر و یگان‌هایی از آن به کمک قرارگاه‌های فرعی نصر اعزام و با همکاری یک گردان پیاده از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به مقابله با یک تیپ تانک دشمن مشغول شدند (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۱۶-۱۷). گردان ۲۴۲ تانک در مرحله چهارم عملیات با تأمین جناح شمالی نصر ۲، پیشروی نصر ۲ برای تصرف و تأمین ارتفاعات برغازه را تسهیل کرد. در روز پنجم عملیات، دشمن با جمع‌آوری نیروهای ازهم‌گسیخته خود و همچنین تقویت آنان به گردان ۲۴۲ تانک و یگان‌های سپاه مستقر در حوالی روستای واوی حمله کرد. ولی با پشتیبانی به‌موقع آتش توپخانه و حملات مداوم هواپیماهای نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی، پاتک دشمن در ۵ فروردین ۱۳۶۱ شکست خورد. در پایان همان روز گردان ۲۴۲ تانک مواضع جدیدی جلوتر از محل قبلی اشغال کرد و توانست حلقه محاصره را بر دشمن تنگ‌تر نماید. در ۶ فروردین ۱۳۶۱ هواپیماهای دشمن به‌قصد بمباران مواضع عناصر گردان ۲۴۲ تانک در منطقه حاضر شدند و اشتباهاً نیروهای زرهی خود را بمباران کردند. در این وضعیت، نیروهای زمینی دشمن هم به تصور اینکه هواپیماهای فوق‌متعلق به نیروهای ایرانی هستند به‌وسیله انواع جنگ‌افزارهای خود به آن‌ها آتش گشودند که در نتیجه یک فروند هواپیمای میگ دشمن سرنگون شد و یک فروند دیگر درحالی‌که از قسمت عقب و بدنه سمت راست آن دود متصاعد می‌شد، منطقه را ترک کرد. گردان در ۶ فروردین ۱۳۶۱ عملیات محدودی علیه نیروهای دشمن انجام داد که در این عملیات، شش نفر از افراد دشمن به اسارت گرفت. به علت درگیری نیروهای خودی و دشمن در این مرحله از عملیات، یک دستگاه تانک گردان به غنیمت دشمن درآمده و سه نفر از خدمه آن به اسارت درآمدند. در مرحله چهارم عملیات از ۸ فروردین ۱۳۶۱ گردان در مأموریت واگذاری ضمن شکستن مقاومت تانک‌ها و

نفربرهای دشمن در منطقه و انهدام آن، ارتفاعات شمال روستای دوسلک را نیز اشغال کرده و در آن مستقر شد (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۱۸) و با تأمین جناح شمالی نصر ۲، پیشروی نصر ۲ برای تصرف و تأمین ارتفاعات برغازه را تسهیل کرد (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۴: ۱۲۹). گردان در این مرحله با به جا گذاشتن چهار زخمی و ۲ شهید مأموریت واگذار شده را با موفقیت به پایان رساند. کارکنان گردان در ۸ فروردین ۱۳۶۱ به پاس پیروزی‌های به دست آمده به نماز شکر ایستادند و گوسفند قربانی کردند. تانک‌های گردان ۲۴۲ اولین تانک‌هایی بودند که در اولین ساعات بامداد روز ۱۲ فروردین ۱۳۶۱ به روستای دو سلک وارد شدند پس از ورود به روستای ذکر شده و به اسارت درآوردن آخرین نفرات باقیمانده دشمن در آنجا در ارتفاعات جنوب روستا مستقر شدند. اکیپ‌های متعددی از افراد غیرنظامی از ستادهای مختلف کمک‌رسانی شهرستان‌های دزفول و اندیمشک برای تشویق و کمک برادران رزمنده خود به میدان نبرد آمده بودند. یک تیم هشت نفری از آن‌ها با یک دستگاه بنز خاور که حامل کمک‌های گوناگون بود به گردان ۲۴۲ تانک آمدند. پس از پایان عملیات فتح المبین گردان ۲۴۲ تانک به منطقه تجمع قبلی خود واقع در سبزاب در دو راهی دهلران بازگشت. این درحالی بود که در ساحل شرقی رودخانه کرخه جمعیت کثیری آماده بودند که با ورود تانک‌ها ی به شادمانی و پایکوبی مشغول شدند و ضمن شکرگزاری به درگاه خداوند برای سلامتی رزمندگان دعا می‌کردند در این روز مردم با تقدیم شاخه‌های گل به رزمندگان مراتب تشکر و قدردانی خود را ابراز می‌کردند. در هر نقطه از منطقه عمومی ساحل کرخه مردم سربازان و دیگر رزمندگان را به پاس پیروزی‌های درخشانی که در نوروز ۶۱ به ارمغان آورده بودند در آغوش می‌گرفتند و اشک شوق از گونه‌های پیر و جوان جاری بود. گردان ۲۴۲ تانک در مأموریت‌های واگذاری در عملیات فتح المبین، ۱۱ دستگاه تانک و نفربر به همراه ۴ دستگاه خودرو گاز ۶۹، دو دستگاه گاز ۶۶ و یک دستگاه آمبولانس بهداری با کلیه لوازم به غنیمت گرفت و تعداد ۱۲۲ تن از نیروهای ارتش عراق را به اسارت خود درآوردند. گردان ۲۴۲ تانک پس از پایان عملیات فتح المبین از ۱۲ فروردین تا ۲۰ فروردین ۱۳۶۱ در منطقه عمومی سبزاب مستقر شد و به بازسازی و تعمیر و نگهداری وسایل و تجهیزات خود مشغول گردید (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۱۸-۱۹). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات فتح المبین به عهده سرهنگ دوم زرهی علیرضا نایی بود (سالار کیا، علی محمد، ۱۳۸۴: ۱۲۹). قرارگاه کربلا در ۹ فروردین ۱۳۶۱ روز پایانی نبرد فتح المبین با صدور یک دستور عملیاتی به یگان‌های شرکت‌کننده در عملیات فتح المبین ابلاغ کرد که به مناطق پراکندگی تعیین شده در منطقه عمومی جنوب اهواز حرکت نمایند که تغییر مکان واحدها عملاً از ۱۷ فروردین ۱۳۶۱ آغاز گردید علی‌رغم محدودیت‌هایی مانند سنگینی ترافیک و عدم کشش کافی جاده دزفول - اهواز و کمبود وسایل ترابری به‌ویژه خودروهای سنگین تانک بر، این کار با سرعت دنبال گردید (بختیاری، مسعود: ۸۱). گردان ۲۴۲ تانک برابر دستور حرکت لشکر ۲۱ حمزه ۲۰ فروردین ۱۳۶۱ برای استقرار در منطقه دارخوین از منطقه تجمع در سبزاب حرکت کرد و پس از دو روز راهپیمایی با کلیه وسایل و تجهیزات در منطقه شرق کارون مستقر گردید (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۲۰). پس از استقرار گردان در منطقه و با توجه به اینکه برابر امریه نزاجا مسئولیت منطقه پدافندی تیپ ۴۰ سراب در شرق کارون به لشکر ۲۱ پیاده واگذار گردیده بود و این منطقه که قسمتی از منطقه واگذاری به این لشکر در طرح عملیاتی کربلا ۳ بود.

این لشکر ۲۱ پیاده حمزه در ۲۰ فروردین ۱۳۶۱ تیپ ۴۰ سراب را با تیپ ۲ پیاده خود تعویض کرد (بختیاری، مسعود: ۸۱). گردان ۲۴۲ تانک در خط پدافندی قرار گرفت و بنا به دستور لشکر به طور منظم اقدام به اعزام گشتی شناسایی به غرب رودخانه کارون می‌کرد و در اکثر مواقع عناصر گشتی گردان با استفاده از تاریکی شب و غفلت دشمن اعزام می‌شدند در این مأموریت‌ها مشخص گردید که اکثر نوع واحدهای دشمن مستقر در امتداد غربی رودخانه کارون از رسته پیاده و پیاده مکانیزه می‌باشند (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۲۰).

عملیات بیت‌المقدس: این عملیات ب در ساعت ۰۱۰۰ بامداد ۱۰ اردیبهشت ۱۳۶۱ تا ۳ خرداد ۱۳۶۱ به مدت ۲۵ روز با رمز «یا علی ابن ابی طالب (ع)» به منظور آزادسازی شهرهای خرمشهر، هویزه و جاده خرمشهر- اهواز و خارج ساختن شهرهای اهواز، حمیدیه، سوسنگرد و جاده اهواز- آبادان از برد توپخانه دشمن و تأمین مرز بین‌المللی به طور مشترک بین ارتش جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران به اجرا درآمد (جعفری، مجتبی: ۷۶-۷۷). تیپ ۴ زرهی لشکر برابر طرح عملیاتی قرارگاه نصر در قرارگاه نصر ۴ سازمان‌دهی گردید و مأموریت آن احتیاط قرارگاه نصر تعیین شد (بختیاری، مسعود: ۹۴). گردان ۲۴۲ تانک در این عملیات پس از عبور از پل که در منطقه دارخوین بر روی رود کارون احداث شده بود همپای واحدهای تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه مأموریت داشت نیروهای دشمن را که در امتداد ساحل غربی رود کارون و جاده آسفالت اهواز- خرمشهر مستقر بودند، منهدم نماید و منطقه‌ای به عرض ۴ کیلومتر و به عمق ۱۰ کیلومتر را پاک‌سازی نماید (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۲۴). مرحله اول عملیات از ۹ اردیبهشت تا ۱۶ اردیبهشت ۱۳۶۱ با تصرف سرپل در غرب رودخانه کارون و تلاش در تحکیم آن و درگیر نگاه‌داشتن دشمن در جبهه‌های کرخه کور و فکه بود، به طول انجامید (بختیاری، مسعود: ۹۰). در این مرحله گردان ۲۴۲ تانک توانست با موفقیت کامل مأموریت خود را انجام داده و با کمترین تلفات و خسارات، یک گردان کماندویی دشمن محاصره و ساعت ۰۹۳۰ صبح روز ۱۰ اردیبهشت ۱۳۶۱ آن‌ها را به اسارت خود درآورد. گردان پس از تخلیه وسایل و تجهیزات و نفرات دشمن در ساعت ۱۰۰۰ همان روز موضوعی را در امتداد جاده آسفالت خرمشهر- اهواز و در حوالی ایستگاه حسینیه اشغال کرد. پس از استقرار گروهان‌های یکم، دوم و سوم گردان در امتداد جاده آسفالت اهواز - خرمشهر، دشمن اقدام به پاتک‌های متعدد کرد. گردان ۲۴۲ تانک با آتش خود در مقابله با پاتک‌های پی‌درپی دشمن در مدت چهار روز متوالی، یگان‌های مانوری را کمک کرد و این پاتک‌ها خنثی شد کارکنان گردان در مرحله اول عملیات بیت‌المقدس تجربیات جنگی مهمی را در زمینه چگونگی عبور واحدهای تانک از رودخانه آموختند زیرا تا قبل از انجام این عملیات کارکنان گردان تجربه عملی در عبور از رودخانه را نداشتند (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۲۴-۲۵). مرحله دوم عملیات بیت‌المقدس از ۱۷ اردیبهشت تا ۲۱ اردیبهشت ۱۳۶۱ با عبور نیروها از سرپل و جاده خرمشهر - اهواز و تصرف قسمتی از خط مرز همراه با انهدام نیروهایی از دشمن و تلاش‌های قرارگاه نصر برای احاطه خرمشهر در شلمچه، به طول انجامید (بختیاری، مسعود: ۹۰). گردان ۲۴۲ تانک در این مرحله از عملیات مأموریت داشت منطقه‌ای به عرض ۸ کیلومتر و طول ۵ کیلومتر واقع در غرب جاده آسفالت اهواز - خرمشهر را از وجود عناصر دشمن پاک‌سازی نماید و به سمت مرزهای بین‌المللی در شمال غربی خرمشهر پیشروی کند. گردان در این مرحله علاوه بر وارد آوردن تلفات و

خسارات بیش از ۲۰۰ نفر از نفرات دشمن را اسیر کرد (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۲۴-۲۵). مرحله سوم عملیات از ۲۱ اردیبهشت تا ۱ خرداد ۱۳۶۱ به منظور اتخاذ وضعیت موقت پدافندی، تجدید سازمان و تغییر گسترش نیروهای تک برای احاطه شهر خرمشهر، به طول انجامید (بختیاری، مسعود: ۹۰). در این مرحله، گردان ضمن استقرار در خطوط پدافند آماده اجرای مرحله نهایی عملیات گردید (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۲۵). مرحله چهارم عملیات از ۱ خرداد تا ۳ خرداد ۱۳۶۱ با احاطه شهر خرمشهر و آزادی آن به طول انجامید و خاتمه عملیات بیت المقدس در این مرحله اعلام شد (بختیاری، مسعود: ۹۰). گردان ۲۴۲ تانک در این مرحله، یکی از بهترین عملیات رزمی خود را علیه تانک‌ها و ادوات زرهی دشمن انجام داد و در منطقه عمومی شلمچه و شمال جاده آسفالت موجود در این محل که خرمشهر را به بصره متصل می‌کند، نیروهای زرهی و پیاده خودی و دشمن درگیر شدند در این درگیری کارکنان گردان همپای سایر رزمندگان، آخرین مقاومت‌های دشمن را در هم شکستند. در پایان روز دوم خرداد ۱۳۶۱ تنها جاده تدارکاتی دشمن که به وسیله آن نیروهای خود را در شهر خرمشهر تغذیه و تدارک می‌کرد، قطع شد. مهم‌ترین قسمت مأموریت گردان با موفقیت به پایان رسید. پس از قطع کردن ارتباط نیروهای عراقی از یکدیگر، به گردان مأموریت داده شد که از منطقه‌ای واقع در حوالی پل نو حفاظت کرده تا از یک سو از فرار نیروهای دشمن به سمت بصره جلوگیری شود و از سوی دیگر از کمک‌رسانی ارتش عراق به نیروهای محاصره شده خود در خرمشهر ممانعت به عمل آید. پس از آزادی خرمشهر و بنا به اظهارات مسئول شعبه ایتارگران، امام جمعه تهران در خطبه‌های نماز جمعه دو بار از گردان ۲۴۲ تانک اسم برده و تشکر کرد (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۲۵). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات بیت المقدس به عهده سرگرد زرهی علیرضا ناییبی بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه).

عملیات رمضان: این عملیات در ۲۲ تیر ۱۳۶۱ بر مبنای طرح عملیاتی کربلا ۴ در منطقه زید در غرب جاده اهواز- خرمشهر با طراحی و فرماندهی مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در چهار محور و در پنج مرحله به اجرا گذاشته شد (جعفری، مجتبی: ۷۸). گردان ۲۴۲ تانک در این عملیات برابر طرح عملیاتی قرارگاه نصر بنام بدر، در قرارگاه نصر ۴ سازمان‌دهی و در احتیاط قرارگاه نصر قرارگرفت. مأموریت واگذاری به گردان، برابر این طرح، حرکت به دنبال نصر ۵ شامل (قرارگاه تیپ ۲۳ نوه و ۲۰۰ نفر از افراد نوه، گردان سوار زرهی لشکر، گردان ۱۰۷ ژاندارمری و یک گردان از سپاه پاسداران) و نیز کمک به تأمین آن و نصر ۲ شامل (تیپ ۲ لشکر ۲۱ حمزه، تیپ ۷ ولی عصر سپاه پاسداران) و در ادامه با عبور از خط حمله نصر ۵، تک را به سمت شمال ادامه داده و با قرارگاه فتح الحاق پیدا کرده و پس از پایان مرحله دوم عملیات احتیاط قرارگاه نصر را تشکیل دهد (حسینی، سید یعقوب، ۱۳۹۲: ۹۴) و مستخرجه از اسناد و مدارک پژوهشکده دفاع مقدس نزاجا). گردان در برش تاکتیکی قرارگاه نصر ۴، در قسمت جنوبی منطقه و در غرب خرمشهر تا جنوب پاسگاه کیلومتر ۲۵ گسترش پدافندی داشت و برابر طرح عملیاتی کربلا ۴ در مرحله اول به پدافند در منطقه مسئولیت خود ادامه داد. و در مرحله اول نبرد رمضان از نظر عملیات آفندی فعال نبود. گردان به همراه نصر ۴، در حالی که از ساعات اول روز ۲۳ تیر که ۲ یگان عمده قرارگاه فتح پیشروی فوق‌العاده‌ای در منطقه تحت کنترل دشمن

داشته و به حوالی آخرین حد پیشروی تعیین شده رسیده بودند، بنا به تصمیم فرماندهی قرارگاه کربلا به منظور وارد عمل شدن در منطقه قرارگاه فتح به حوالی ایستگاه حسینی و نیم ایستگاه، تغییر مکان داده شدند تا بنا به دستور در منطقه قرارگاه فتح وارد عمل گردند (حسینی، سید یعقوب، ۱۳۹۲: ۱۲۴). گردان در ۲۶ تیر ۱۳۶۱ بنا به دستور قرارگاه نصر به منظور وارد عمل شدن بین منطقه عمل نصر ۱ (تیپ یک لشکر ۲۱ پیاده، تیپ ۳۱ عاشورا از عناصر لشکر ۵ سپاه پاسداران) و نصر ۲ موضع تیری را انتخاب کرده و وارد عمل شد. همچنین گردان در ۲۸ تیر ۱۳۶۱ بنا به دستور معاون قرارگاه نصر به منظور کمک به نصر ۶ (تیپ ۲ لشکر ۹۲ و تیپ ۱۷ قم، برابر دستور جز به جز شماره ۲ قرارگاه نصر تشکیل شد) در مقابله با پاتک دشمن از ساعت ۰۸۳۱ وارد عمل شد (مستخرجه از اسناد و مدارک پژوهشکده دفاع مقدس نزااج). گردان ۲۴۲ تانک در سومین دور عملیات از ۱ مرداد ۱۳۶۱ در کنترل عملیاتی قرارگاه کربلا قرار گرفت (حسینی، سید یعقوب، ۱۳۹۲: ۱۷۱). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات رمضان به عهده سرهنگ دوم زرهی علیرضا نایی بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه).

عملیات والفجر مقدماتی: این عملیات از ۱۷ بهمن ۱۳۶۱، با رمز «یا الله، یا الله، یا الله» به مدت ۴ روز در شمال چزابه و جنوب فکه به اجرا درآمد (جعفری، مجتبی: ۸۶). گردان ۲۴۲ تانک (-) با گروهان ارکان و دو گروهان تانک در این عملیات در قرارگاه فجر، در سازمان تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه و قرارگاه فجر ۷ سازماندهی شد (مستخرجه از اسناد و مدارک پژوهشکده دفاع مقدس نزااج). گردان پس از عملیات والفجر مقدماتی در سازمان قرارگاه کربلا ۴ شامل تیپ ۴ زرهی سازماندهی گردید و در قسمتی از خط پدافندی چنگوله تا زبیدات برابر طرح پدافندی شماره ۵ قرارگاه خاتم الانبیاء (ص) قرار گرفت (همان). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات والفجر مقدماتی به عهده سرهنگ دوم زرهی علیرضا نایی بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه).

عملیات والفجر ۱: این عملیات در منطقه عمومی شمال فکه و در جبهه جبل فوقی با هدف تصرف ارتفاعات جبال حمزین، دشت سمیده، جبل فوقی و رسیدن به پل غزیه بود که در ۲۱ فروردین تا ۲۵ فروردین ۱۳۶۲ به مدت ۷ روز با رمز «یا الله، یا الله، یا الله» در دو محور شمالی و جنوبی به وسیله قرارگاه نجف و کربلا به اجرا درآمد (جعفری، مجتبی، ص ۸۸). گردان ۲۴۲ تانک برابر سازمان برای رزم طرح عملیاتی شماره ۲ کربلا ۱۱ در قرارگاه کربلا، در قرارگاه کربلا ۴ (تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه) سازماندهی شد. منطقه عمل قرارگاه کربلا از پاسگاه زبیدات در شمال تا پاسگاه بجلیه عراق در جنوب - مقابل چم هندی ایران در غرب خط مرز - و پیشروی از خط تماس در جنوب جاده شریانی زبیدات به طرف غرب تا دامنه غربی ارتفاعات حمزین در این منطقه در عمق ۱۰ کیلومتری خاک عراق بود (حسینی، سید یعقوب، ۱۳۸۹: ۴۶). با آغاز عملیات، یگانهای قرارگاه کربلا ۴، اولین یگانهایی بودند که برخوردی با میدان مین را گزارش دادند که در ساعت ۲۳۱۰ به میدان موانع دشمن رسیده و مشغول باز کردن معبر در آن هستند. تا ساعت ۲۳۲۰ یعنی ۲۰ دقیقه بعد از شروع حمله شبانه، یگانهای خودی در اغلب مناطق نبرد با دشمن درگیر شدند (همان). گردان ۲۴۲ تانک از قرارگاه حرکت یگانهای کربلا ۴ از جمله گردان ۲۴۲ تانک، به علت ناهموار بودن زمین و پیشروی در تاریکی شب، از سرعت کافی برخوردار نبود و همین امر باعث شد عناصر قرارگاه کربلا ۴ هنوز کاری انجام نداده در همان مانع اول دشمن متوقف

باشوند. وضعیت طبیعی زمین عملیات نیز سخت‌تر از آن بود که در مرحله طرح‌ریزی روی آن برآورد شده بود و همین امر در عدم دستیابی به اهداف توسط گردان ۲۴۲ تانک در مراحل بعدی تأثیر داشت (همان: ۴۸). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات والفجر ۱ به عهده سرهنگ دوم زرهی علیرضا ناییبی بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه).
عملیات والفجر ۳: این عملیات در ۷ مرداد ۱۳۶۲ با رمز «یا الله، یا الله، یا الله» آغاز گردید و مدت ۱۷ روز به طول انجامید. نیروهای خودی در این عملیات از سه محور به دشمن یورش برده و هدف‌های موردنظر را تصرف کردند (جعفری، مجتبی: ۹۰). عملیات والفجر ۳ در دو منطقه مجاور هم اجرا گردید که عملیات منطقه شمالی را قرارگاه فتح ۱ شامل (عناصری از تیپ ۸۴ خرم‌آباد، لشکر نصر و تیپ امام رضا - در ارتفاعات زالوآب - نمکلان) و عملیات منطقه جنوبی را فتح ۲ شامل (تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه و لشکر ثارا... در منطقه مهران و ارتفاعات قلعه آویزان) هدایت می‌کردند. گردان ۲۴۲ تانک در این عملیات در قرارگاه فتح ۲ و در سازمان تیپ ۴ زرهی سازمان‌دهی شد. این گردان، برابر طرح عملیاتی یاسر، یک دسته به‌منظور تقویت یگان‌های عمل‌کننده در بین فرخ‌آباد - فیروزآباد، اعزام کرد تا در ادامه عملیات بنا به دستور، یگان‌های عمل‌کننده در بین فیروزآباد و قلاویزان در دشت مهران را با تانک تقویت کند (مستخرجه از اسناد و مدارک پژوهشکده دفاع مقدس نزاجا). همچنین گردان مأموریت داشت که پس از شروع عملیات، نیروهای خط مقدم دشمن را که در طول ارتفاعات پشت قلاویزان قرار داشتند، در هم کوبیده و منطقه‌ای به عرض ۳ کیلومتر و طول ۱۰ کیلومتر واقع در شمال غربی شهر مهران را از وجود نیروهای ارتش عراق پاک‌سازی نماید (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۳۷). در مرحله یکم عملیات، تانک‌های باقیمانده گردان ۲۴۲ که به علت ترکیدن موتور - اصابت موشک و آسیب‌دیدگی و برخی معایب دیگر از ۱۴ دستگاه حاضر بکار قبل از عملیات به ۹ دستگاه رسیده بود، بلافاصله تغییر موضع داده و از خاک‌ریز مجاور بهین - بهروزان به خاک‌ریز جدید در حوالی امام‌زاده حسن واقع در دشت مهران منتقل و مستقر شد. در این مرحله عملیات در منطقه قرارگاه فتح ۱ تا ساعت ۰۹۰۰ روز ۸ مرداد ۱۳۶۲ تپه ۳۴۳ و قسمتی از ارتفاعات نمکلان آزاد شد ولی ارتفاعات ۳۶۳ و ۳۲۵ و ۳۴۰ آزاد نشد و گردان یکم تیپ ۴۱۷ عراق از آن روز تا خاتمه عملیات در ۱۷ مرداد ۱۳۶۲ در محاصره نیروهای قرارگاه فتح ۱ قرارگرفته و مقاومت می‌کرد. در این مدت ارتش عراق بارها با پاتک‌های مکرر و با استعدادهای مختلف، مستقیماً در منطقه قرارگاه فتح ۱ دست زد تا گردان مذکور را به فرماندهی سرهنگ جاسم حمودی محمود از محاصره نجات دهد ولی موفقیتی به دست نیاورد. در خلال این مدت ارتش عراق شبانه و به‌وسیله بالگردهای خود انواع آمادها را برای گردان مذکور می‌فرستاد و اظهارات اسرای عراقی نشان می‌داد که صدام حسین شخصاً به‌وسیله بی‌سیم با افسر مذکور در تماس بوده و او را وادار به مقاومت می‌کرد تا جایی که برای دلگرمی یگان در محاصره خود حتی خبر اجرای تک قریب‌الوقوع و گسترده خود را از منطقه مهران به‌منظور الحاق با یگان خود به نامبرده قبلاً اطلاع داده بود. با شروع پاتک‌های ارتش عراق و آغاز پیشروی آنها، بلافاصله گروهان‌های گردان ۲۴۲ از مواضع پراکندگی خود حرکت و ۳۰ دقیقه بعد آماده اجرای مأموریت بودند و چون خاک‌ریزی بین بهین - بهروزان ایجاد نشده بود لذا تانک‌ها برابر دستور در خاک‌ریز متصل به بهین و بهروزان در مهران مستقر شدند و تانک‌های دشمن را از پهلو زیر آتش قراردادند. گردان ۲۴۲ تانک در مقابله با پاتک‌های دشمن در عملیات والفجر ۳ از ۹ دستگاه تانک موجود خود، ۳ دستگاه تانک آن

مورد اصابت قرار گرفته و در نتیجه با ۶ دستگاه تانک باقیمانده در این مرحله از عملیات در پشت خاکریز جاده اسفالتِ دهلران - مهران مستقر گردیدند (مستخرجه از اسناد و مدارک پژوهشکده دفاع مقدس نزا). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات والفجر ۳ به عهده سرهنگ دوم زرهی علی رضا نایی بود (لیست فرماندهان لشکر ۲۱ حمزه و تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۳)

عملیات خیبر: این عملیات در ۳ اسفند ۱۳۶۲ آغاز و تا ۲۲ اسفند به مدت ۲۰ روز با رمز «یا رسول الله (ص)» در منطقه شمال بصره ادامه داشت. این عملیات با مشارکت نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و ارتش جمهوری اسلامی ایران، تحت کنترل قرارگاه مرکزی خاتم الانبیا (ص) با دو قرارگاه مستقل به اجرا گذاشته شد. این دو قرارگاه شامل قرارگاه نجف تحت کنترل سپاه پاسداران در منطقه هورالعظیم، جزایر مجنون و طلائیه و قرارگاه کربلا تحت کنترل ارتش در منطقه حسینیّه-زید بودند (جعفری، مجتبی، ص ۹۶). گردان ۲۴۲ تانک برابر دستور جز به جز شماره ۲ همراه تیپ ۴ زرهی از ۵ اسفند ۱۳۶۲ در شمال جاده حمید- جفیر مستقر گردید (مستخرجه از اسناد و مدارک پژوهشکده دفاع مقدس نزا). گردان برابر دستور پدافند لشکر پس از عملیات خیبر در منطقه عین خوش مستقر و در خط پدافندی قرار گرفت (لهراسبی، محمدجعفر: ۱۴۹). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات خیبر به عهده سرهنگ دوم زرهی سید محمود هاشمی بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه؛ تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۳).

گردان در اسفند ۱۳۶۳ از منطقه عمومی عین خوش به مقصد آبادان به منظور استقرار در خط پدافندی اروندرود به آن منطقه تغییر موضع داد و منطقه‌ای را به فاصله ۴ کیلومتر در سواحل شرقی اروندرود و در منطقه خسروآباد اشغال کرد و مشغول انجام مأموریت پدافندی در محل گردید. فاصله بین عناصر خودی و دشمن در این منطقه در عرض سواحل اروندرود بود. به همین دلیل جو حاکم بر مواضع نیروها بسیار حساس و حیاتی بود و هر لحظه امکان داشت عملیاتی از طرف یکی از نیروهای متخاصم انجام گیرد. عناصر گردان در نوبت‌های متوالی از طریق اعزام نیروهای گشتی شناسایی به منطقه وضعیت دشمن را کنترل و اطلاعاتی از استعداد و نوع تجهیزات دشمن به دست آورد (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۴۵).

عملیات ظفر ۱: این عملیات ایذایی در جزیره مینو از ۱۷ خرداد ۱۳۶۴ توسط تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه، با یورش به مواضع اشغالی دشمن در محدوده جزیره مینو، انجام گرفت. در این عملیات، بخشی از نیروهای دشمن، شماری از سنگرهای انفرادی و اجتماعی نیروهای عراق منهدم و نیروها به مواضع پیشین خود بازگشتند. (حبیبی، ابوالقاسم: ۱۰۳). در این عملیات گردان ۲۴۲ تانک که از آبادان تا خسروآباد مستقر گردیده بود. از ساعت ۲۳۰۰ تا حوالی صبح اقدام به اجرای آتش بر روی مواضع دشمن نموده و بخشی از مواضع و استحکامات آنها را منهدم کرد (لهراسبی، محمدجعفر: ۱۵۲-۱۵۳). فرماندهی گردان ۲۴۲ در عملیات ظفر ۱ به عهده سرهنگ دوم زرهی سید محمود هاشمی بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه و تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۳).

گردان ۲۴۲ تانک پس از دو ماه از خاتمه عملیات ظفر ۱ به همراه تیپ ۴ زرهی لشکر به منظور بازسازی و تجدید سازمان به منطقه عمومی عین خوش اعزام شد و پس از بازسازی بنا بر دستور لشکر ۲۱ حمزه همراه تیپ ۴ زرهی به منطقه

عمومی مهران اعزام گردید. گردان پس از استقرار تیپ در خطوط پدافند مهران، برابر امریه صادر از لشکر ۲۱ حمزه به منطقه عمومی سومار اعزام گردید (لهراسبی، محمدجعفر: ۱۵۵). مأموریت سومار یکی از بهترین مأموریت‌های گردان در طول جنگ تحمیلی بود. گردان پس از استقرار در منطقه عمومی سومار از ۱۹ اسفند ۱۳۶۴، منطقه پدافندی در قسمت شرق شهر سومار را تحویل گرفت و به پدافند از آن مشغول شد. گردان به منظور جمع‌آوری اطلاعات از استعداد دشمن و نوع تجهیزات و منطقه پراکندگی آن، تیم‌های گشتی شناسایی به جلو خطوط مقدم اعزام کرد در اکثر این مأموریت‌های گشت زنی، عناصر گردان موفق به گرفتن اسیر از دشمن شدند. گروهان یکم گردان در این منطقه، به تیپ ۴۰ سراب مامور شد. به دلیل نزدیکی نیروهای ایرانی به شهر مندلی عراق در این منطقه فعل و انفعالات زیادی انجام گرفت و ارتفاعات مشرف به منطقه عمومی مندلی برای هردو نیرو ارزشمند بود به همین دلیل این ارتفاعات چندین بار دست به دست شد. از سوی دیگر در قسمت غرب شهرستان سومار که عمده قوای گردان مستقر بود ارتفاعات بسیار حساس (کهنه ریگ) قرار داشت و مرتفع‌ترین آن‌ها ارتفاع ۴۰۲ در اختیار نیروهای خودی بود. دشمن شش ماه برای تصرف مواضع ذکر شده اقدام به تک‌های فراوان کرد که در هر بار با مقاومت شدید گردان ۲۴۲ تانک و سایر یگان‌های مانوری مواجه شد و مجبور به عقب‌نشینی گردید (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۵۲). گردان پس از مأموریت در سومار، به تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه در مهران ملحق شد و پس از عملیات کربلای ۱ در ۹ تیر ۱۳۶۵ به همراه تیپ ۴ زرهی به منطقه موسیان اعزام شد و در ارتفاعات ۱۷۵، تپه شرهانی و ۱۶۰ و پاسگاه چیلان و در خط پدافندی مستقر شد (لهراسبی، محمدجعفر: ۱۵۶؛ تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۳).

عملیات کربلای ۵: این عملیات از ۱۹ دی ۱۳۶۵ تا پایان همان سال، با رمز «یا زهرا (س)» آغاز شد و یکی از بزرگ‌ترین نبردهای دوران جنگ تحمیلی محسوب می‌شود. منطقه عمومی شلمچه - به خاطر اهمیت سیاسی و نظامی آن - همواره جایگاهی قابل توجه در اندیشه طراحان جنگ داشته است. پس از فتح خرمشهر، تسلط بر شلمچه به عنوان یکی از معابر وصولی شهر بصره، در زمره اهداف قوای نظامی خودی قرار گرفت و عملیات کربلای ۵ بهترین موقعیت برای عملی ساختن این ایده بود. (حبیبی، ابوالقاسم: ۱۵۱). نزاجا طی نامه به شماره ۱۰/۴/۲۲۱۰/خ-۲-۱۹/۱۱/۱۳۶۵ اعلام کرد که سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به منظور تداوم عملیات کربلای ۵ از محضر امام خمینی (ره) درخواست استفاده از امکانات نزاجا را کرده است و بر مبنای امریه فرماندهی قرارگاه خاتم‌الانبیاء (ص)، مدت مأموریت این یگان‌ها و وسایل به مدت ۵ هفته خواهد بود. بر همین اساس تعداد ۵ دستگاه نفربر ام ۱۱۳ و تعدادی تانک از لشکر ۲۱ حمزه برای قرار گرفتن در اختیار سپاه پاسداران در عملیات کربلا ۵ تعیین شد (مستخرجه از اسناد و مدارک پژوهشکده دفاع مقدس نزاجا). در این راستا یک نفر افسر به عنوان فرمانده یگان همراه با چند دستگاه نفربر و خدمه از گردان ۲۴۲ تانک و یگان‌های تابعه تیپ برای شرکت در عملیات کربلای ۵ و همچنین کربلای ۸ که از ۱۸ فروردین ۱۳۶۶ در منطقه شرق بصره عراق اجرا گردید، به منطقه جنوب اعزام گردیدند (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۱). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات کربلای ۵ به عهده سرهنگ دوم زرهی جعفر عباس‌زاده بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه و تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۳).

عملیات نصر ۲: طرح و اجرای عملیات نصر ۲ توسط تیپ ۴۰ سراب از نیروی زمینی ارتش به انجام رسید. هدف عملیات نصر ۲ آزادسازی بلندی‌های مشرف بر خطوط مواصلاتی دشمن در جبهه میمک واقع در منطقه میانی جنگ بود. به همین منظور تک نیروهای ارتش با رمز یا حسین مظلوم (ع) در ۱۳ خرداد ۱۳۶۶ در محور کوهستانی میمک آغاز شد. (حبیبی، ابوالقاسم، ص ۱۶۹). گردان ۲۴۲ تانک با اعزام یک دسته تانک به منظور پشتیبانی آتش تانک از تیپ ۴۰ سراب در این عملیات مشارکت داشت (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۱). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات نصر ۲ به عهده سرهنگ دوم زرهی جعفر عباس زاده بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه و تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۲). در این عملیات بلندی‌های ۴۰۴، ۴۰۰، ۳۹۶ و منطقه نی خزر و هلاله به تصرف رزمندگان تیپ ۴۰ سراب درآمد و ۴ گردان کماندویی، توپخانه و پیاده و یک گروهان تانک دشمن آسیب دید و مقداری سلاح و مهمات از دشمن به غنیمت گرفته شد. همچنین در این عملیات محدود و کوتاه مدت، ۸۰۰ تن از نیروهای عراقی کشته و زخمی و ده‌ها تن دیگر نیز اسیر شدند (حبیبی، ابوالقاسم: ۱۶۹).

عملیات نصر ۳: این عملیات محدود و نفوذی توسط تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه از ۲۷ خرداد ۱۳۶۶ با هدف انهدام توان رزمی دشمن در منطقه زبیدات در جنوب محور عملیاتی دهلران به اجرا درآمد (همان: ۱۷۲). گردان ۲۴۲ تانک با به کارگیری یک گروهان تانک، همپای عناصری از گردان ۱۳۳ پیاده برای وارد کردن خسارات و تلفات به نیروهای دشمن و همچنین گرفتن اسیر از او اقدام به انجام یک تک محدود روزانه علیه نیروهای عراقی به اجرا گذاشت. تانک‌های گردان در اولین ساعات بامداد ۲۸ خرداد ۱۳۶۶ به نیروهای عراقی مستقر در ارتفاع ۱۶۰ منطقه هجوم بردند. پس از در هم کوبیدن خطوط مقدم دشمن موفق شدند تلفات و خسارات زیادی به آن‌ها وارد کنند و تعدادی از آن‌ها را به اسارت خود درآورند. دشمن به تصور اینکه عملیات رزمندگان اسلام یک تک گسترده است با جمع‌آوری کلیه نیروهای احتیاط در خط خود اقدام به پاتک کرد. یکی از اهداف مهم عملیات نصر ۳ شناسایی و جمع‌آوری اطلاعات در زمینه استعداد، نوع جنگ‌افزار و تجهیزات دشمن در منطقه بود که این امر را دشمن با به کارگیری کلیه نیروهای خود افشا کرد و در نهایت گردان علاوه بر وارد آوردن تلفات و خسارات فراوان به دشمن موفق گردید اخبار و اطلاعاتی در زمینه استعداد و توان رزمی دشمن در منطقه به دست آورد (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس: ۷۱ و لهراسبی، محمدجعفر: ۱۵۹-۱۶۰). در این عملیات ضمن منهدم کردن ۲۰ دستگاه تانک و نفربر زرهی، چندین انبار مهمات و شماری خودرو نظامی دشمن، به گردان‌های رزمی ارتش عراق آسیب رسید و با کشته و زخمی و اسیر کردن ۱۰۶ تن از نیروهای عراقی و غنیمت گرفتن ادوات جنگی و ده‌ها قبضه سلاح سبک از دشمن، به خاک ایران و خطوط جبهه خودی بازگشتند (حبیبی، ابوالقاسم: ۱۷۲). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در عملیات نصر ۳ به عهده سرهنگ دوم زرهی جعفر عباس زاده بود (لیست فرماندهان لشکر تا گروهان لشکر ۲۱ حمزه و تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۳).

گردان ۲۴۲ تانک علاوه بر شرکت در عملیات‌های آفندی مذکور، از اوایل مهر ۱۳۶۵ تا اواسط تیر ۱۳۶۷ در منطقه پدافندی به اندازه ۴ کیلومتر در منطقه عمومی نهر عنبر قرار گرفت. این منطقه قسمتی حساس و حیاتی از سرزمین عراق بود که از طرفی مشرف به جاده ارتباطی و تدارکاتی منتهی به شهر العماره و مناطق مرکزی و شمال عراق بود و از طرف دیگر این

منطقه برای ارتش عراق نیز تعیین‌کننده و سرنوشت‌ساز بود. بیشتر ارتفاعات حساس در این منطقه در اختیار نیروهای خودی قرار داشت به علل فوق‌گروهان‌های دوم و سوم گردان ۲۴۲ تانک در اطراف جاده آسفالت زبیدات و علی غربی مستقر بودند و گروهان یکم در منطقه‌ای مشرف به ارتفاع ۱۶۰ که مشرف به جاده اصلی دشمن بعثی بود، مستقر گردید. در مدت استقرار گردان برابر دستورات ابلاغی تیپ، اقدام به فعال کردن یک دسته رزمی کارآمد به نام دسته شناسایی کرد. مأموریت اصلی این دسته شناسایی مستمر و روزانه از منطقه گسترش واحدهای دشمن بود (تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۱).

عملیات پدافندی ۳۱ تیر ۱۳۶۷: گردان در اواخر ۱۳۶۶ش به علت عدم جایگزینی وسایل و تجهیزات زرهی از بین رفته با مشکلات جدی مواجه گردید به‌طوری‌که تعداد تانک‌ها و نفربرها و خودروهای سازمانی به حداقل رسید و استعداد پرسنلی یگان‌ها به علت عدم واگذاری نفرات جدید، باعث کاهش توان رزمی گردان به میزان قابل‌ملاحظه‌ای شد. ارتش عراق پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ توسط ایران در ۲۷ تیر ۱۳۶۷، در اولین ساعات بامداد ۳۱ تیر ۱۳۶۷ با اجرای پرحجم آتشی که در طول جنگ تحمیلی سابقه نداشت، اقدام به انجام عملیات علیه نیروهای ایران کرد. محور اصلی تک عراق در منطقه لشکر ۲۱ حمزه در منطقه عمومی عین خوش، واحدهای تیپ ۴ زرهی از جمله گردان ۲۴۲ تانک بود. هم‌زمان با اجرای پرحجم آتش توپخانه تعداد زیادی از هواپیماهای جنگنده و بالگرد دشمن اقدام به بمباران شدید قسمت‌های عقبه و جاده‌های تدارکاتی نیروهای تیپ ۴ و گردان ۲۴۲ کرد به‌طوری‌که خطوط مقدم و منابع تدارکاتی در ساعت ۰۷۳۰ به‌طور کامل قطع گردید. نیروهای پیاده و زرهی دشمن با تمام قوا به موضع پدافندی گردان یورش بردند و موفق به عقب راندن نیروهای پدافندی گردان شدند. همچنین در حوالی ساعت ۱۱۰۰ دشمن اقدام به بمباران شیمیایی مناطق عقبه واحدهای در حال عقب‌نشینی گردان ۲۴۲ تانک و تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه کرده و تلفات و خساراتی را وارد کرد (همان). فرماندهی گردان ۲۴۲ تانک در این عملیات پدافندی به عهده سرهنگ دوم زرهی جعفر عباس‌زاده بود (لیست فرماندهان لشکر تاگروهان لشکر ۲۱ حمزه و تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، ص ۷۳).

شهدای گردان ۲۴۲ تانک در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران: در دوران جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، گردان ۲۴۲ تانک تعداد ۱۱۱ تن شهید شامل (۶ تن افسر پایور، ۳۴ تن درجه‌دار پایور، ۳ تن درجه‌دار وظیفه، ۶۸ تن سرباز وظیفه که ۵ تن آنها جاویدالآثر هستند) شهید و تعداد ۵۰ تن آزاده شامل (۹ تن آزاده پایور و ۴۱ تن آزاده وظیفه) تقدیم میهن اسلامی ایران کرده است. همچنین پس از پایان جنگ و در مأموریت مراقبت‌های مرزی، تعداد ۵ تن از کارکنان وظیفه گردان به شهادت رسیدند (مستخرجه از مدارک و اسناد شعبه ایثارگران لشکر ۲۱ حمزه).

گردان ۲۴۲ تانک پس از جنگ تحمیلی: گردان ۲۴۲ تانک پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ سازمان ملل متحد و استقرار نیروها در مرز بین‌المللی، به‌منظور مراقبت از مرزهای جنوبی از ۱۳۶۷ش در خط پدافندی منطقه عمومی موسیان و عین خوش در استان ایلام و در مناطق مرزی از چنگوله تا میمه و چاه‌های نفتی دهلران تا ۱ مهر ۱۳۷۱ مستقر گردید. هم‌زمان حضور در خطوط دفاعی، اقدام به تجدید سازمان و تجدید آمادگی رزمی کرد (کارنامه عملیاتی تیپ ۳۶ پیاده مکانیزه، ص ۳؛ مصاحبه با سرتیپ دوم محسن رنجبرفرمانده سابق تیپ ۳۶ زرهی میانه). همچنین کارکنان گردان در امر آموزش جدیت

قابل توجه نشان دادند به طوری که در بازدیدی که از دفتر فرماندهی کل قوا از این یگان به عمل آمد در بین یگان‌های زرهی قرارگاه عملیاتی جنوب مقام اول را کسب کردند. گردان ۲۴۲ در این مدت برای اولین بار بعد از آتش‌بس موفق به آزمایش گردان در منطقه شاوریه شد و با نتایج بسیار خوبی آن را به پایان رسانید. نزاجا در بهمن ۱۳۶۹ طرح رجعت به پادگان‌های سرزمینی را به یگان‌های لشکر ۲۱ حمزه ابلاغ کرد، اما مأموریت گردان تا سال ۱۳۷۱ به طول انجامید و در نهایت در ۱ مهر ۱۳۷۱ به پادگان امام رضا (ع)^۴ در شهر مراغه مراجعت کرد. گردان ۲۴۲ تا آنک از ۱ آبان ۱۳۷۵، به پادگان سرزمینی تیپ ۴ زرهی واقع در شهر میانه بازگشت (تاریخچه عملیاتی گردان ۲۴۲؛ مصاحبه با سرتیپ دوم محسن رنجبرفرمانده سابق تیپ ۳۶ زرهی میانه).

محل استقرار سرزمینی پادگان گردان ۲۴۲ تا آنک: این گردان قبل از جنگ تحمیلی در پادگان لویزان واقع در تهران و پس از مراجعت از مناطق عملیاتی پس از ۱۲ سال و خاتمه مأموریت مراقبت مرزی در ۱۳۷۱ ش به پادگان امام رضا (ع)^۴ در شهر مراغه و از ۱ آبان ۱۳۷۵ در پادگان سرزمینی تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه در شهر میانه در استان آذربایجان شرقی مستقر گردید (کارنامه عملیاتی تیپ ۳۶ پیاده مکانیزه، ص ۲؛ مصاحبه با سرتیپ دوم محسن رنجبرفرمانده سابق تیپ ۳۶ زرهی میانه).

تغییرات سازمانی گردان ۲۴۲ تا آنک: گردان ۲۴۲ تا آنک که در سازمان تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه قرار داشت، با منتزع شدن تیپ از ۱۳۸۰ ش بنا به تدبیر نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران از لشکر ۲۱ حمزه و تشکیل تیپ مستقل ۳۶ زرهی یکی از گردان‌های تا آنک آن تیپ منظور شد. تیپ مستقل ۳۶ زرهی در نهایت در اجرای طرح ثامن الائمه (ع)^۵ برابر امریه شماره ۵۱۱۰/۳/۲۱۹۲-۹۰/۹/۹ از زرهی به پیاده مکانیزه تغییر ماهیت داد (همان).

مآخذ: آیین‌نامه روشی شماره‌گذاری، تأسیسات و یگان‌های ارتش، انتشارات معاونت عملیات آجا، ۱۳۴۹ ش؛ اسناد و مدارک مرکز پژوهش‌های دفاع مقدس سازمان ایثارگران نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران؛ اسکندرزاده، صفرعلی، آشنایی با ادوات زرهی ویژه دوره عالی، شیراز: دانشکده پیاده مرکز آموزش پیاده شهید سرلشکر ایرج رستمی، ۱۳۸۸ ش؛ بختیاری، مسعود، عملیات بیت‌المقدس و آزادسازی خرمشهر، تهران، ایران سبز، ۱۳۸۰ ش؛ پورداراب، سعید، غررش توپ‌ها، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴ ش؛ تاریخچه و نقش تیپ ۳۶ زرهی میانه در دفاع مقدس، میانه، گردآورنده سرتیپ ۲ بازنشسته شاپور توکلی، ۱۴۰۰ ش؛ تاریخچه عملیاتی گردان ۲۴۲، میانه، رکن سوم گردان، ۱۳۹۲ ش؛ پرونده لشکر ۲۱ پیاده حمزه سیدالشهدا آذربایجان (ص)، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ ش؛ جعفری، مجتبی، اطلس نبردهای ماندگار، چاپ چهلیم، تهران، سوره سبز، ۱۳۹۴ ش؛ حبیبی، ابوالقاسم، کارنامه عملیات سپاهیان اسلام در هشت سال دفاع مقدس، تهران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳ ش؛ حسینی، سید یعقوب، عملیات رمضان: تیر ۱۳۶۱، تهران ایران سبز، ۱۳۹۲ ش؛ همو، نبردهای ۱۳۶۲ ش تا پایان ۱۳۶۴ ش، تهران، ایران، ۱۳۸۹ ش؛ رضایی، محمد، به‌کارگیری تیپ مستقل زرهی نزاجا در مقابله با نیروهای فرا منطقه‌ای در نبرد ناهم‌تراز، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد، ۱۳۹۳ ش؛ رنجبر، محسن (فرمانده سابق تیپ ۳۶ زرهی میانه و از رزمندگان پیشکسوت دوران دفاع مقدس)، مصاحبه با مؤلف، ۲۰ مرداد ۱۴۰۱؛ ساحدام آجا (سازمان حفظ آثار دفاع مقدس ارتش جمهوری اسلامی ایران)، لیست اسامی فرماندهان لشکر، تیپ مستقل و گروه‌های توپخانه در زمان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، ۱۳۹۹ ش؛ سالار کیا، علی محمد، لشکر ۲۱ حمزه سیدالشهدا از شهریور ۱۳۵۹ تا مهر ۱۳۶۰، تهران، ایران سبز، ۱۳۸۰ ش؛ همو، فتح‌المبین - قرارگاه نصر فروردین ۱۳۶۱، تهران، ایران سبز، ۱۳۸۴ ش؛ سلیمان‌جابه،

بهروز، سلیمانجاء : هفتادسال خاطرات سرتیپ ستاد بهروز سلیمانجاء، تهران، ایران سبز، ۱۳۹۳ش؛ شکوهی، حسین و همکاران، آیین‌نامه جنگ ضد زره، معاونت تربیت و آموزش نژاجا، ۱۳۹۰ش؛ صفری کیا، بهروز، بررسی و تحلیل نقش یگان‌های توپخانه در مناطق عملیاتی از پیروزی انقلاب اسلامی تا ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، دانشکده فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۹ش؛ کارنامه عملیاتی تیپ ۳۶ پیاده مکانیزه (پمکا)، میانه، آذربایجان شرقی، رکن سوم تیپ ۳۶ پیاده مکانیزه، ۱۳۹۲ش؛ لهراسبی، محمدجعفر، مردان جنگ، تهران، بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس، ۱۳۷۶ش؛ مدارک و اسناد شعبه ایثارگران لشکر ۲۱ حمزه، تبریز، ۱۴۰۰ش؛ موسوی قویدل، علی‌اکبر، عملیات فتح المبین: قرارگاه کربلا، تهران، ایران سبز، ۱۳۸۶ش؛ نجفی راشد، محمد و همکاران، توپخانه در سد و تثبیت متجاوز، تهران، ایران سبز، ۱۳۹۶ش. / علی احمدی، یعقوب شیرزادی /